

Toen en nu: Waschinrichting IJsselstroom

HAN KOOLHOF

Eind 2008 werd de voormalige wasserij aan de Vliegendijk (nr. 16) in De Hoven toegevoegd aan de lijst van gemeentelijke monumenten. De hoofdvorm, ligging en stedenbouwkundige situatie hebben een hoge monumentale waarde, schrijft het Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis. ‘Het gebouw vormt een silhouet dat een kind zal tekenen als het gevraagd wordt een fabriek te tekenen. De in gepleisterde bakstenen opgetrokken wasserij De IJsselstroom, uitgevoerd met houten vloeren en houten sheddaken, is van algemeen belang.’

Het college van B & W van Zutphen had aan het Bureau voor Bouwhistorie advies gevraagd naar aanleiding van een motie van PvdA en Stadspartij om deze voormalige wasserij aan te wijzen als gemeentelijk monument. Initiatiefnemer, raadslid Ger Claassen, pleitte in maart 2008 voor de monumentenstatus. Op dat moment was het een beeldbepalend pand. In 1995 vond de gemeentelijke monumentencommissie nog dat de oude wasserij geen monument kon zijn, omdat het niet aan alle criteria voldeed.

De voormalige wasserij in 2009, met het kenmerkende sheddak. Sheddaken (of zaagtanddaken) werden vroeger veel toegepast bij fabrieksruimten. De schuine, vaak op het noorden gerichte ramen zorgden ervoor dat de werkplaats gelijkmatig verlicht werd – belangrijk in een tijd dat er nog geen tl-verlichting was. (foto: auteur)

Fatale brand

Het oorspronkelijke pand – een industriële wasserij met woning – werd in 1911 in opdracht van Albert Barink gebouwd. Het was een ontwerp

van de Zutphense architect P. Broekhuizen. In 1919 brandde het gebouw goeddeels af. Door een kapotte schoorsteen hadden takkenbossen vlam gevat die op de zolder lagen; de was die er te drogen hing deed de rest. De brandspuit van De Hoven kon weinig uitrichten. Pas drie kwartier later arriveerde ook de brandweer uit Zutphen. Toen viel er weinig meer te redden. Het pand werd weer opgebouwd, maar Barink ging uiteindelijk failliet. Ook zijn opvolger, Lammers, redde het niet. Twee jaar later nam A.H. Bartels het bedrijf over. Maar de Crisis dwong hem in 1935 tot sluiting. Het was Jacob de Kloe – die in 1937 met zijn gezin van Gameren naar De Hoven was verhuisd – die aanmerkelijk succesvoller was. In het pand, dat hij van ene Ovink huurde (met recht van koop), installeerde hij nieuwe machines, die elektrisch werden aangedreven. Voor het eigenlijke wasproces was nog steeds de stoomketel nodig. Wat zijn voorgangers niet lukte, lukte De Kloe met zijn beide zonen en enkele medewerkers wel: *Waschinrichting IJsselstroom* werd een bloeiend familiebedrijf.

Noodlot

Gedurende de Tweede Wereldoorlog draaide de *IJsselstroom* min of meer gewoon door, op de laatste tien maanden na. In de zomer van 1944 vorderden de Duitsers het pand, van waaruit zij de IJsselbrug onder schot konden houden. Het gezin De Kloe trok toen in bij een boer op de Voorster Klei. Gedurende die tien maanden ging Jacob de Kloe iedere dag even

Een foto uit het begin van de oorlog. Op de eerste verdieping is de schade te zien die een granaat heeft aangericht. De wasserij draaide toen 'gewoon' door. De figuur links op de begane grond is de echtgenote van Jacob de Kloe, de vrouw in het witte schort is de oudste dochter (nu 104) van Jacob, en de figuur rechts is onbekend. (foto: collectie Adriaan de Kloe)

De IJselstroom in 1937, het jaar dat Jacob de Kloe de wasserij overnam. (foto: collectie Adriaan de Kloe)

kijken of de Duitsers niets vernield hadden in zijn bedrijf. Na de oorlog wist hij de wasserij weer tot bloei te brengen. Drie gezinnen hadden er een goed belegde boterham aan.

In sommige publicaties is sprake van een zodanige teruggang – vooral door het wegvallen van de klandizie van joodse slaggers in de Tweede Wereldoorlog – dat de wasserij onrendabel werd en het pand verkocht moest worden. 'Complete onzin', stelt Neeske de Rooij-de Kloe, kleindochter van Jacob de Kloe, en geboren in de toenmalige wasserij. 'In het hele klantenbestand kwam slechts één joodse familie voor, een groentehandel. Het noodlot sloeg toe toen bleek dat het huurcontract verlopen was, en de verhuurder zonder mijn opa hiervan in kennis te stellen, het pand had verkocht aan de familie Hoekstra. Deze eiste het pand op nadat de rechter in het nadeel van De Kloe had gevonnis.'

In het najaar van 1955 kwam er een eind aan de wasinrichting: De Kloe moest de complete inventaris van de hand doen en het pand overdragen aan vishandelaar Sytse Hoekstra. Daarna woonde Jacob de Kloe nog acht jaar in de Kruisstraat in De Hoven. Hoekstra nam het pand in

gebruik als palingrokerij (al is Adriaan de Kloe, zoon van Jacob, van mening dat er nooit één paling gerookt is). Toen Hoekstra stopte met werken, gebruikte zijn zoon de ruimte nog voor het bakken van oliebollen. Op dit moment woont diens dochter in de oude wasserij.

Bronnen

- Galema, Sjoerd, e.a. (2003), *Aan het eind van de lange brug begint De Hoven. Geschiedenis van Zutphen over de IJssel*, Zutphen, Historische Vereniging Zutphen en het Stads- en Streekarchief Zutphen.
- Gemeente Zutphen: <http://www.zutphen.nl>, geraadpleegd op 24 juni 2009.
- *De Stentor*, 11 maart 2008.
- Vriendelijke mededeling mevr. Neeske de Rooij-de Kloe.